מורשת חיל הקשר והתקשוב

1

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

מלחמת יום הכיפורים

רקע למלחמת יום הכיפורים:

מלחמת יום כיפור פרצה בהפתעה ביום שבת ה-6 באוקטובר 1973.
לאחר הניצחון המוחץ של ישראל על צבאות ערב במלחמת "ששת הימים" שאירעה ב-1967.
כשש שנים לפני פרוץ "מלחמת יום הכיפורים" הייתה בקרב הציבור בארץ ובהנהגת המדינה, תחושה שהערבים לא יוכלו ליזום מהלך התקפי כנגד מדינת ישראל וצה"ל החזק והמנצח ולכן היה קשה למפקדי צה"ל ולהנהגת המדינה להאמין שישראל תותקף במלחמה כוללת על ידי מצרים וסוריה, כפי שאירע בפועל ב-6 לאוקטובר.

המלחמה פרצה בשתי גזרות:

בגזרת צפון- מול צבא סוריה ובגזרת דרום- מול צבא מצרים. הלחימה נמשכה 18 ימים.
צה"ל ספג אבדות רבות: 2673 הרוגים ו5596 פצועים כמו גם אובדן רב של ציוד וכלי לחימה.
המלחמה הסתיימה בהפסקת אש שהתקבלה ע"י מועצת הביטחון של האו"ם ואשר הנחתה את הצדדים הלוחמים לחזור לקווי הפסקת האש שקדמו למלחמה.
היזמה לצאת למלחמה ע"י מדינות ערב הפתיעה את אגף המודיעין של צה"ל שלאחר הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים ב- 1967 לא צפה את פתיחתה ולא את עוצמת המתקפה ומאפייני הלוחמה של צבאות ערב. עם זאת עד סוף המלחמה הצליח צה"ל להפוך את הגלגל, להתאושש מההלם הראשוני ולנצח במלחמה.
מלחמת יום הכיפורים התאפיינה בשימוש בטקטיקות ובטכנולוגיות לחימה חדשות ביחס להתמודדות צבאות ערב מול צה"ל, בייחוד מצד מצרים.
המלחמה הייתה גם לזירת עימות כחלק מהמלחמה הקרה, כאשר מדינות ערב נתמכו וחומשו ע"י ברית המועצות, בזמן שישראל נתמכה ע"י ארצות הברית.

מהלכי המלחמה העיקריים:

ב6 באוקטובר בשעה 14:00 פרצה המלחמה בחזית המצרית בתעלת סואץ ובחזית הסורית ברמת הגולן.לאחר הפגזה כבדה המצרים חוצים את תעלת סואץ על גבי סירות גומי וגשרים, עוקפים את "המעוזים" ומתקדמים עד למרחק של כ-8 ק"מ מהתעלה,
למצרים יתרון גדול בטנקים ובכוחות רגליים.
"המעוזים" נצורים וניסיונות חילוץ הלוחמים שבהם (במחיר כבד ביותר) נכשלים והם נופלים לידי המצרים למעט המעוז הצפוני בתעלה.
במקביל בגזרת הצפון, רמת הגולן, הסורים כובשים כמעט את רוב שטח הרמה ומאיימים להגיע לכנרת.
הסורים נבלמים בקרב כבד בצפון הרמה, ליד קוניטרה, ב"עמק הבכא".
מוצב החרמון נכבש ביום הראשון למלחמה ע"י כוחות סורים שהונחתו ממסוקים.
מטוסי חיל האוויר נפגעו מטילים נגד מטוסים והתקשו לסייע לכוחות הקרע בשתי החזיתות.
בישראל שוררת הרגשת סכנה קיומית וחרדה.
<u>בסיני:</u> המצרים הקימו בחשיכה גשרים על התעלה והעבירו יחידות גדולות של חיל רגלים אך מעט טנקים, צה"ל העביר תגבורות גדולות לאזור.
עיקר הלחימה היה ליד התעלה.
<u>בגולן:</u> נמשכים קרבות בין צה"ל וכוחות האויב.
כוחותינו בולמים את הטנקים הסורים.
<u>באוויר:</u> הופלו עשרות מטוסים מצרים וסורים כמו כן מסוקים שהובילו יחידות קומנדו מצריות לפשיטות מאחורי קווינו וכנראה שאיש מחייליהם לא נותר בחיים.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

2

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

מלחמת יום הכיפורים

כישלון התקפת הנגד בחזית התעלה:
בתאריך ה-8 באוקטובר, יומיים לאחר פרוץ המלחמה, מתבצעת התקפת נגד ישראלית בגזרה הדרומית, התקפה זו נכשלת.
אוגדות השריון של צה"ל מנסות לפרוץ לעבר התעלה דרך הכוח המצרי, אך המצרים מצליחים לעצור אותן.
אבדות כבדות לשריון בעקבות החדרת נשק חדש לזירה- חיילי רגלים מצריים משתמשים בטילי נ"ט.
רא"ל (מיל') חיים בר לב מתמנה כמפקד חזית הדרום במקומו של האלוף שמואל גנון גורודיש.
ריכוז מאמץ בצפון: עקב האיום על צפון ישראל, צה"ל מרכז את המאמץ העיקרי כנגד הסורים ברמת הגולן: תוקף ביבשה (עם שתי אוגדות שריון) ובאוויר (מתן עדיפות לתקיפות חיל האוויר ברמת הגולן והפצצות בעומק סוריה על מטרות אסטרטגיות כמו המטכ"ל הסורי בדמשק ותחנות כוח).
בימים 8-11 באוקטובר נהדפים הסורים בחזרה לגבול, וצה"ל עובר להתקפה לתוככי סוריה ומשתלט על שטחים עד לקירבה של 40 ק"מ מדמשק.
כוחות משלוח עיראקים וירדנים מנסים לסייע לסורים בהתקפת נגד אך נכשלים וסופגים אבדות רבות במאמץ אחרון לפני תחילתה של הפסקת האש הושלם כיבושו מחדש של מוצב החרמון, ביום הראשון של המלחמה.
בגזרת הדרום: פעלו רשתות רדיו ומערכת קשר קווי אשר קשרו את המעוזים למפקדה האחורית דבר אשר אפשר קיום הקשר אתם גם בעת שניתכה עליהם אש ארטילרית כבדה.
רשתות הרדיו השונות אפשרו כמובן קשר של הכוחות הניידים בינם לבין עצמם כמו גם קשר למפקדות השונות. לאחר הצליחה לצד המערבי של התעלה נדרש ח"יק להאריך את מוטת הקשר גם לאזור זה בין אם לרשתות אלחוט דיבור ובין אם לקווי טלפוניה מבצעיים ואף התחברות לרשתות טלפוניה אזרחיות.

הקשר במעוזים במלחמת יום הכיפורים:
המעוזים היו רצועה של מוצבים קטנים על הגדה המזרחיתשל תעלת סואץ שנכבשה במלחמת ששת הימים.
הם הוקמו לצורכי הגנה, תצפית על המצרים והרתעתם מלצלוח את התעלה לצד הישראלי.
מאחורי קו המעוזים נבנו מוצבים גדולים יותר אשר נקראו תעוזים ואשר איישו בתוכם כוחות עתדה לקו המעוזים. המעוזים תוכננו להיות העיניים והאחניים של המדינה, כל זאת כחלק מתוכנית להגנת סיני שהתקבלה במטכ"ל בנובמבר 1968.
רשת המוצבים הזאת נקרא "קו בר לב" על שמו של הרמטכ"ל באותם ימים, רב אלוף, חיים בר לב.
התוכנית כללה 33 מעוזים אשר נבנו על שפת התעלה במרחק ממוצע של 10 ק"מ אחד מהשני ומספר תעוזים כ-15 ק"מ מאחורי קו המעוזים.
במעוזים היה קיים קשר על בסיס קשר קווי וקשר רדיו. קשר הרדיו שימש גם ליצירת קשר עם כוחות השריון הניידים וגם כקשר פנימי של המעוז.
חשיבות קשר הרדיו הייתה גבוהה מכיוון שהשתלבה במערכת ממסרים שהייתה פרוסה לכל אורך סיני.
עם זאת לקשר האלחוטי היו מספר מגבלות אשר נגעו לשרידות שלו (פגיעה באנטנה) בעת הפגזה ארטילרית, מיסוכים בהתפשטות גלי הרדיו, הפרעות קליטה מכוונות על ידי המצרים ועוד, דבר שהקנה לקשר הקווי חשיבות עצומה.
הקשר הקווי התבסס תחילה על גבי תשתית תקשורת קווית, מצרית, שנמצאה פרוסה במקום בעת כיבוש השטח במלחמת ששת הימים.
בזמן מלחמת ההתשה ועד מלחמת יום כיפור תשתיות אלה תוקנו ושופצו באופן שהן נפרסו 1.20-2.50 מטר בעומק האדמה, ובקרבת המעוז אף 5 מטרים מתחת לאדמה.
לכן, בעת נפילת הפגזים בעת הפגזה ארטילרית הקשר הקווי נשאר תקין.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

3

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

מלחמת יום הכיפורים

פריסה קווית זו הוכיחה את עצמה, הן בתחילת המלחמה והן בהמשכה כאשר היה צורך לנטוש את המעוז בשמירה על הקשר בין המעוז למפקדה האזורית בסיני ואפילו עד המטה הכללי.
הקשר נפרס על פי תוכנית של מפקדת הקשר בפיקוד דרום בתאום עם מפקדת קשר"ר.
בעת יישום התוכנית נערכו בה שינויים קלים על מנת להתאימה סופית לנתוני השטח.
התוכנית יושמה, כאמור, בהצלחה רבה חאת בגלל הסיבות הבאות: תכנון מוקדם נכון, קריאה נכונה של נתוני הקרקע וביצוע מדויק בשטח.
הקשר היה תקין ועמד במבחן לאורך כל המלחמה חאת ניתן ללמוד מעדויות של חיילים ומפקדים בכל הדרגות.
עדות אריאל שרון מוועדת החקירה, אגרנט,
שבסביבות השעה 16:00 ב- 7.10.1973 יצר קשר גם על בסיס הקשר הקווי, וגם על בסיס קשר הרדיו עם ארבעה מעוזים שונים על מנת לברר את מצבם ולראות האם אפשר לשחררם.
בנוסף בשעה 17:00 שרון הצליח עדיין ליצור קשר בטלפון עם אלוף הפיקוד על מנת לתאם איתו את המשך הפעולה.
עדותו של אריאל שרון: "אני חושב שבסביבות השעה 16:00 קיימתי מגע עם 3 מעוזים נצורים שהיו בשטח. המעוזים היו "חיזיון" בפירדן, שאליו כבר לא היה קשר טלפוני אלא רק קשר רדיו אל מעוז "פורקן" מול איסמעיליה, שאליו היה קשר טלפוני תקין, ואל מעוז "מצמד", שגם אליו היה קשר טלפוני אמין.
הוא הדרומי. היו גם אנשים במעוז "לקקן", גם אליהם היה לנו קשר, אבל הם לא היו באותו זמן במצב קשה, כך שלא הייתה בעיה.
הבעיה הייתה של שלושת המעוזים שהכרתי.

שוחחתי עם המפקדים של שלושת המעוזים האלה.
ב"חיזיון" לא היה מפקד, ב"חזיון" היה קשר.
המפקדים אף שכבר היו הרוגים או שהיו פצועים, אבל היה קשר... הקשר ב"חזיון" הכיר אותי לפי קולי, והשיחות איתו הן, הייתי אומר, פרק נורא, לשמוע את קריאות העזרה האלה שהיו שם במשך כל הימים עד שהם חולצו, הקשר הזה עצמו נהרג, והם כמובן כולם תבעו וביקשו שיפנו אותם".

הרמטכ"ל במרכז העצבים.
רמטכ"ל צה"ל במלחמת יום הכיפורים,
רב אלוף דוד אלעזר ז"ל,
מנהל את המערכה באמצעות סוללה של מכשירי קשר.

התייעצות אוגדתית.
אלוף דן לנר מפקד אוגדה צפונית במלחמת יום הכיפורים מנתח את מפת הקרב בעקבות הדיווחים בקשר.

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

מלחמת יום הכיפורים

מרכז עצבים.
האלחוטנים בפיקוד דרום בימים הגורליים
של המערכה במלחמת יום הכיפורים.
דאגת הימים שלפני המפנה- טרם חציית תעלת סואץ-
נותנת אותותיה במבע הפנים.

"ברן" משדר. אלוף אברהם אדן, "ברן",
מפקד אוגדה בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים,
משדר אל כוחותיו.

דדו (שני מימין), עם קצין קשר ראשי שלמה ענבר (מימין),
רל"ש הרמטכ"ל אבנר שלו,
ויצחק רבין, אז השגריר בוושינגטון

רשת "שש השעות"

בשעה 16.00, ה-6 באוקטובר 1973, החלה תחנת הרדיו של חטיבת השריון, בפיקודו של אמנון רשף, לרשום את האירועים בחזית התעלה. לראשונה, מובא סיפור המעוזים בחזית הדרומית של התעלה, כפי שנרשם ביומן הקשר שנשא את השם "שש השעות".

6 אוקטובר

שעה 16.00 – מעוז "חיזיון" מודיע, כי עולים עליו מצרים וטנק וכיתת חיילים. רס"ן שאול, מג"ד טנקים, מורה למפקד אחת הפלוגות, רס"ן בכפי אליעזר, לסייע ל"חיזיון".
"חיזיון" מדווח על חי"ר רב הנולה מדרום. רס"ן שלו שאול מבטיח את סיוע פלוגתו של רס"ן כפי אליעזר וארטילריה.
"חיזיון" אינו מצליח לתקן את הארטילריה.

שעה 17.00 – "חיזיון" מדווח ש"פג" בידי האויב וטנק יורה עליו. מבחין במצרים הצולחים את התעלה. מקבל אש ארטילרית. יש לו הרוג ופצוע קשה.
"חיזיון" מודיע, כי "חיזיון" א' בשליטת המצרים. מודיע, כי יש לו הרוג ופצוע.
מעוז "מצמד" מודיע, כי האזור שלו שקט.
מעוז "לקקן" מזהה, כ-3 ק"מ מדרום לו, חדירה של 6 מסוקים הנעים מזרחה מעל הים. כעבור זמן קצר מזהה עוד 6 מסוקים.
מעוז "חיזיון" מודיע, כי הארטילריה טובה. מקבל אש שוב על המעוז. המעוז מודיע שמולו גדוד קומנדו. מבקש תאורה.
המעוז מודיע שאש ארטילרית שלנו, יורדת עליו. מבקש להרחיקה לצד השני.
"לקקן" מזהה כ-60 חיילי אויב מתמקמים כ-3.5 ק"מ מצפון לו (צפונית מזרחית ל"מצמד").

שעה 18.00 – 5 פצצות תאורה נורו על מעוז "לקקן".

שעה 20.00 – מעוז "חיזיון" מזהה טנקים בכניסה למעוז. המג"ד מודיע שאלה כלים של פלוגה ד'.
מעוז "מצמד" מדווח שעולים עליו ממזרח. "מצמד" מרים תאורה למזרח ולצפון.

שעה 21.00 – מעוז "חיזיון" מבקש ומקבל ארטילריה עליו.
מעוז "חיזיון" מזהה עשרות כלים כבדים מצפון.

שעה 22.00 – הקשר עם המעוזים ברשת זו נדם.

מורשת חיל הקשר
והתקשוב

5

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

הקשר"ח הצשירי תא"ל (מיל') מוטי בר דגן 1982-1986

מרדכי (מוטי) בר דגן נולד בירושלים בדצמבר 1938.
בגיל 18 התגייס לצה"ל לאחר סיום בית הספר לתקשורת ואלקטרוניקה "בזק" שבירושלים בשנת 1956.
כבוגר בית ספר טכנולוגי שובץ לחיל הקשר ולאחר הטירונות נשלח שנת 1975 לקורס טכנאי רדיו טלפון (צ"ן) בביס"ט 21 בחיפה.
מיד עם תחילת הקורס פרץ "מבצע קדש" והחניכים בקורס נשלחו לסייע במלחמה.
לאחר כשבועיים חזרו לבית הספר הטכני לסיים את הקורס ובסיומו הוצב מוטי כטכנאי רדיו טלפון בגדוד קשר מטכ"ל 383 עד 1957.
בשנת 1957 יצא לקורס קצינים בבה"ד 1 (מחנה סירקין).
שנה לאחר מכן סיים קורס קציני קשר בבה"ד 7 והוצב כקצין שלישי בחטיבה 7, שם שימש כאחראי על מערך הלוגיסטיקה והמעבדות שבחטיבה בשנים 1958-59.
תוך כדי שירות בחטיבה נשלח מוטי לקורס צניחה ולוחמה זעירה בבסיס בתל נוף.
בשנים 1960-1961 נשלח להדריך בקורס קציני קשר בבה"ד 7 ושנה לאחר מכן הוצב בגדוד קשר ארצי 376 כקצין הדרכה וסמג"ד.
בשנת 1964 יצא לקורס המתקדם של החיל בבה"ד 7 וסיים אותו בהצטיינות ובשנת 1965 שובץ לתפקיד קשר"ח- בחטיבה 7.
בשנתיים הבאות תיפקד כקצין קשר בחטיבה -7 חטיבת השריון הסדירה, כקשר"ח ועם סיום תפקידו בתחילת שנת 1966 הוצב כמפקד קורס קציני קשר בבה"ד 7.
עם פרוץ מלחמת ששת הימים ביוני 1966, שימש כקשר"ח חטיבת השריון 200 שלחמה בסיני בפיקודו של אל"מ ישכה שדמי, ועם סיומה חזר לבה"ד 7 לפקד על קורס הקצינים, לאחר מס' חודשים מוטי נדרש לשמש כ-קשר"ח בחטיבת בקעת הירדן שהמח"ט שלה רפאל (רפול) איתן.

לאחר שנתיים כקשר"ח בבקעת הירדן, שב אל בה"ד 7 כמפקד קורס קציני קשר בשנים 1968-69.
בשנת 1969 מונה כמקשא"פ מרכז וקיבל דרגת סא"ל, שירת כמקשא"פ עד שנת 1973 וכממקשא"פ העביר מוטי את מפקדת הפיקוד מרמלה ל"מצודת כפיר" בירושלים.בשנת 1973 יצא ללימודים באוניברסיטת ירושלים ותוך כדי לימודיו, פרצה מלחמת יום הכיפורים. בתחילת המלחמה שימש מוטי כמפקד חמ"ל הקשר המטכ"לי, לאחר שהוצב בהוראת הקשר"ר שלמה ענבר ל"בור" במטכ"ל.
מספר ימים לאחר מכן הועבר לתפקד כקצין קשר אוגדה 210, שלחמה ברמת הגולן בראשותו של האלוף דן לנר.בשנים 1974-1976 התבקש מוטי ע"י רפול שהתמנה לאלוף פיקוד הצפון לשמש כמשקא"פ צפון, וכך שוב יצא בגורלו של מוטי לבנות ולהקים מערכות קשר ובניית אתרי שליטה על כל המרחבים. גם במקרה זה, העביר מוטי את מפקדת הפיקוד מנצרת לצפת ("ארמון").
בשנת 1976-1978 מונה מוטי לרמ"ח אג"מ של חיל הקשר והאלקטרוניקה ולאחר מכן נשלח ללימודים במכללה לביטחון לאומי.
באוגוסט 1979 התמנה לתפקיד סגן מפקד החיל ושירת בתפקיד כשנתיים.
בשנת 1981 יצא לשנת לימודים באוניברסיטת תל אביב במסגרת לימודי תל"מ (תוכנית למנהלים בתחום הכלכלה ומנהל עסקים).

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

הקשר"ד הראשי תא"ל (מיל') מוטי בר דגן 1982-1986

בתאריך ה-14 בספטמבר 1982 במהלך תקופת כהונתו של רפול כרמטכ"ל, התמנה לתפקיד מפקד חיל הקשר, האלקטרוניקה והמחשבים של צה"ל. תפקיד אותו מילא 4 שנים עד ספטמבר 1986. משחרורו מצה"ל ועד היום משמש מוטי כ- יו"ר העמותה להנצחת חללי הקשר והתקשוב ונמנה על מייסדיה ומקימיה. מזה למעלה מעשור משמש כסגן יו"ר "צוות"- ארגון גמלאי צה"ל ויו"ר "צוות" מחז השרון.

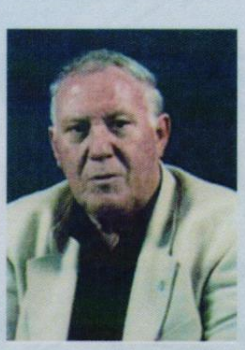

תא"ל (מיל') מוטי בר דגן

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

עיטור המופת
לסרן אפרים פורטיס 1975

תיאור המעשה:

בליל 15-16 באוקטובר 1973 שימש
סגן אפרים פורטיס כקצין קשר באזור הצליחה.
מיד עם תחילת הצליחה נפצע בגבו מרסיס פגז,
למרות זאת המשיך למלא את תפקידיו.
לאחר 3 ימים נפצע שנית בשתי ידיו על אף היותו פצוע
וחסר יכולת להשתמש בידיו,
המשיך למלא את תפקידו למופת במשך כל הזמן,
עד שפונה לתאג"ד בפקודה.
במעשיו אלה גילה אומץ לב, דוגמה אישית
ומנהיגות למופת.
על מעשה זה הוענק לו עיטור המופת
באייר תשל"ה מאי 1975,
מרדכי גור, רב אלוף, ראש המטה הכללי

אפרים פורטיס

מורשת חיל הקשר
והתקשוב

8

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב אוקטובר 2015

היום לפני...

מצעד הקשריות.
חניכות בבית הספר לקשר מצדיעות "לימין שור",
במצעד הסיום לפני בני המשפחות והמפקדים.
בידן מכשירי קשר מ.ק 6 בשנותיו הראשונות של צה"ל.